

Könyv

Pál Emese: Örmény katolikus templomi berendezések Erdélyben

A *Pál Emese* 280 oldalas könyvét fellapozó, az erdélyi örmény egyházi művészet iránt érdeklődő olvasó bőséges képanyaggal ellátott, tudományos igényességgel és körültekintéssel megírt kötetet vehet kezébe. Mindegyik szempont indokolt és kézenfekvő, hiszen egyrészt művészetről, templomberendezésről beszélni, művészettörténeti és liturgikus szempontokat magyarázni anélkül, hogy ne láthatnánk a szóban forgó műveket a könyvben szereplő fekete-fehér és színes reprodukciók által, szegényes, szinte értelmetlen vállalkozás lenne. A tudományos jelleget pedig a téma iránti körültekintő és alapos érdeklődés mellett az is magyarázza, hogy a könyv egy szerteágazó kutatómunka eredménye, a szerző 2013-ban, a BBTE Történelem-Filozófia Karán megvédett doktori disszertációjának mostantól a széles közönség számára is hozzáférhető kiadása.

A bevezetőben „a 17. század második felében Erdélyben új hazára lelt örmény közösség” gyökereiig vezet el bennünket a szerző, érinti az egész örménység történetét, és nagyvonalakban vázolja azokat a politikai és vallási faktorokat, amelyek e nép viharos történetét alakították. Néhány általános érvényű, az örmény liturgikus művészet jellemzőit megrajzoló megállapítást követően a téma részletező és illusztrált kifejtését találjuk: Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és Szépvíz örmény katolikus egykori és jelenlegi templomainak bemutatását. Kiderül az is, hogy a legtöbb szerző által

a legrégebbinek tartott szamosújvári Salamon-templom időbeni elsőse csak a ma is álló templomok tekintetében állítható. Történetileg ugyanis Erdély első örmény temploma egykor a mai nagytemplom (székesegyház) helyén állt, egy szerényebb kialakítású fatemplom volt, amelyet az örmények az 1710-es évek elején építettek, részletes leírása egy 1731-es vizitációs jegyzőkönyvben maradt ránk. Az 1723-25 között épült Salamon-templom részletes bemutatása után a szamosújvári nagytemplom következik, külön érdekesség itt a híres, ma is sokak által látogatott ún. „Rubens-kép” körüli legendák kritikai megközelítése.

Az erdélyi örmények másik központja Erzsébetváros. Első kőtemplomát, amely a Salamon-templommal egykorú, a 20. század elején lebontották, ma is látható a nagytemplom, melynek építésébe 1766-ban, nagy tervekkel láttak hozzá, ezt később egyszerűsítették, 1791-re fejezték be, s még akkor *Batthyányi Ignác* erdélyi püspök fel is szentelte Szent Erzsébet tiszteletére. A templom szobrainak, oltárképeinek, orgonájának részletes bemutatását a mechtarista rend és erzsébetvárosi templomuk leírása követi.

A napjainkban legnagyobb népességű örmény közösségnek otthont adó Gyergyószentmiklós örmény katolikus temploma a legkorábbi egységes berendezést őrzi ma is, építéséhez 1730-ban láttak hozzá, három év alatt elkészült, de hivatalos felszentelésére csak 1722-ben került sor.

A kötet utolsó egysége a szépvízi templomot és berendezéseit mutatja be, amelyet egy korábbi kápolna helyén 1762-ben kezdtek építeni. A levéltári források, könyvészet, jegyzetek és névmutató után színes képmeléklet zárja Pál Emese szép kivitelű kötetét.

A szerzővel együtt valljuk: „Az erdélyi örmény egyházművészet alakulásának története (...) fölfogható a beilleszkedés történeteként is, amelyben az erdélyi örmények hol föladták, hol megőrizték különállásukat. Ugyanakkor úgy gondoljuk, akár „örmény”, akár „római katolikus” jelzővel illetjük a bemutatott alkotásokat, vitathatatlanul Erdély kiemelkedő

jelentőségű emlékei közé tartoznak, közülük több nemcsak egyházművészeti vagy kultúrtörténeti kontextusban értelmezhető, hanem színvonalas, önálló alkotásokként figyelmet érdemelnek.” (221. oldal) Mint ahogy figyelmet érdemel Erdély arculatának kialakulásához a maga idejében jelentősen hozzájáruló, mára egyre csak fogyatkozó, de identitását ébresztgető, egyházi hagyományait ápolni és megtartani kívánó maroknyi örmény közösség is.

(Polis Könyvkiadó - Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár 2015)

Szőcs Csaba
(*Keresztény szó*, 2015 július)

Lelkipásztor-áthelyezések Gyergyó térségében

Kinevezések és felmentések, segédlelkési változások és új plébánosok is lesznek a térségben az augusztus elsejétől érvényes érseki döntés értelmében. A nyilvánosságra hozott dokumentum szerint a ditrói születésű Simon Imre újmisési pap első kinevezése a segesvári plébániára szól segédlelkésként.

Újmisési pap érkezik Gyergyószékre is, a csomafalvi plébánián lesz segédlelkész *Lőrincz Barnabás*. Ő váltja *Gál Hunort*, akinek áthelyezéséről így szól *Jakubinyi György* érsek: „a gyergyócsomafalvi segédlelkésként felmentetem tisztségéből, s a gyergyószentmiklós örmény plébánia lelkészévé neveztem ki; ezzel egy időben a gyergyószentmiklós latin rítusú Szent Miklós-plébánia segédlelkési tisztségét is betölti”.

Az örmény plébánia éléről tehát távozik *Trucza Sándor* plébános, aki egy esztendőre vállalta az érseki felkérés teljesítését. Betegségére való tekintettel helyezi nyugállományba őt az érsek.

A segédlelkészek helycseréje többszörösen is érinti Gyergyót. *Ráduly István-Zsolt*, a gyergyószentmiklós Szent Miklós-plébánia segédlelkésze a brassói Szent Kereszt-plébániára kapott kinevezést segédlelkésként. Távozik ugyanezen plébánia kötelékeiből *Boldizsár Ferenc* segédlelkész is. Amint „búcsúlevelében” olvashatjuk, ő erdőszentgyörgyi plébános lesz a továbbiakban. Szentmiklósra érkezik viszont segédlelkésként *Simó Ferenc*, aki most távozott a jezsuiták kötelékéből.

Segítőtársat kap augusztustól a Szent István-plébánia plébánosa, *Keresztes Zoltán*. Az erről szóló érseki döntés szerint: „*Sajgó Balázs* nyáradszeredai plébános

urat folyó év augusztus 1-től felmentettem plébánosi megbízatása alól. Megmarad a Főegyházmegyei Caritas lelki vezetőjének, de másodállásban kiegészítő lelkészi feladatot tölt be a gyergyószentmiklósi Szent István-plébánián.” Elődje, a hónapok óta betegeskedő *Ferenczi István* az egyházi előljáró engedélyével betegnyugdíjba vonulhat.

Új segédlelkész érkezik Gyergyóremetere *Szabó-Siklódi László-Levente* személyében. Ő brassói szolgálati helyéről kerül a gyergyói nagyközségbe. *Kovács Péter-Pál* segédlelkész helyét veszi át, aki Nyárádtőre kapott plébánosi kinevezést.

Az Erdélyi Mária Rádió nagyváradi központjának műsorigazgatói tisztességét pályázza meg *Karácson Tibor* gyergyóhodosi plébános, így helyét átveszi *Pál Vilmos* plébános, aki most tért vissza a Bozen-brixeni egyházmegyéből.

Székelyhon 2015. július 18.

...

Visszatekintő röviden

2015 szeptember 27-én Fogolykiváltó Boldogasszony búcsús misét celebrált Ákos atya az örmény katolikus templomban, a Bp. XI. kerület Orlay utcai 6. szám alatt.

2015 október 11-én az örmény katolikus szentmise után az Aradi Vértanúkra emlékezve dr. Issekutz Sarolta megkoszorúzta a Hősök Emléktábláját a Bp. Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat, az Erdélyi Örmény Gyökerek és a Fővárosi Örmény Önkormányzat nevében. (XI. Orlay u. 6.)

Kiss Lehel

KARÁCSONY (örmény népdal alapján)

Gáspár, Menyhért és Boldizsár,
Hirdessétek széjjel,
Hirdessétek széjjel:
E világnak Üdvözítő
Született az éjjel,
Született az éjjel!

Édesanyám, siess már! Kész-e a piláf?
Jó apámék jönnek a templom felől!
Zsibongnak a népek, fényes a világ,
Erre tart mindenki, apám legelől!

Gáspár, Menyhért és Boldizsár,
Hirdessétek széjjel,
Hirdessétek széjjel:
E világnak Üdvözítő
Született az éjjel,
Született az éjjel!

Édesanyám, terítsünk gyorsan szőnyeget!
Dobbannak a lábak kinn a küszöbön!
Jó apámék jöttek, biztos éhesek!
Nyikorog az ajtó, zubog az öröm!

Gáspár, Menyhért és Boldizsár,
Hirdessétek széjjel,
Hirdessétek széjjel:
E világnak Üdvözítő
Született az éjjel,
Született az éjjel!

ÖRMÉNY GENOCÍDIUM 100 ÖRMÉNY GENOCÍDIUM 100 ÖRMÉNY GENOCÍDIUM 100

Czézár Nikolett

Az örmény népiértés 100. évfordulójára emlékezik Magyarország

Az örmény nép tragédiája az I. világháborúban címmel nyílt időszakos kiállítás március 20-án az Országos Széchényi Könyvtár főpületében. A kiállítás kurátorainak és tudományos munkatársainak fő célja emléket állítani a hazánkban kevésbé tárgyalt történelmi eseménynek, a 100 éve történt örmény népiértésnek. A kiállítás bemutatja az örmény nép életét az Oszmán Birodalomban, az örmény kereszténységet, a népiértés előzményeit és magát a népiértést. Tárgyalja az első Örmény Köztársaság létrejöttét, az örmény menekültügyet, a diaszpóra létrejöttét és betekintést nyújt a budapesti örménység életébe is. Ezért a kiállítást megtekintő közönség nemcsak a tragikus eseményekről tájékozódhat, hanem megismerkedhet egy színes kultúrával, és örmény honfitársaink sikeres hazai működésével.

Az örménység bizonyult az Oszmán Birodalom keresztény csoportjai közül a legélelmesebbnek, így a 19. századi modernizációs folyamatokból adódó lehetőségeket ők használták ki a lehető legjobban. Természetesen a muszlim és nem muszlim vallású lakosok nem egyenlő politikai, társadalmi jogokkal rendelkeztek. Ennek ellenére az örmény kereskedők sikeres üzleteket bonyolítottak le, és hatalmas kereskedelmi hálózattal rendelkeztek. Az örmény misszionáriusok iskolákat alapítottak, ahol örmény anyanyelvük mellett a török nyelvet is tökéletesen

elsajátították, így az államapparátus azon szegmenseiben, ahol idegennyelv ismeretre volt szükség örményeket alkalmaztak. Az örménység meghatározó szereplője volt a bank- és pénzügyrendszernek, a kézművesiparnak is, továbbá a színművészetben és fényképészetben is jelentős szerephez jutottak a 19. század végén. Az egyenlőségi és alkotmányos jogok megjelenését hirdető tanzimat-reformok illúziója, azt a reményt keltette az örménységben, hogy sikerül a Birodalmon belül érvényesíteni akarataikat és társadalmi, politikai helyzetük számukra kedvezően fog alakulni. Ezért támogatták az 1908-as ifjútörök forradalmat is, akik számára a lelkes örmények problémát jelentettek a későbbiek során, - mivel azok hirdették a szabadság, egyenlőség jelszavát – a törökök célja pedig a szunnita-török hegemónia létrehozása volt. Ez is hozzájárult az 1915-ös erőszakcselekményekhez.

Az 1915-ös népiértést megelőzően, először 1894-96-ban történt hamidi mérszárlások során követtek el erőszakot az örmény nép ellen az Oszmán Birodalomban. Ennek az 1894-ben kitört örmény szászoni lázadás adott ürügyet. Előzménye, hogy a szultán kiadta helyi muszlim adószedőknek a pénz beszédését az örményektől, akiket volt, hogy évi négyszer is megadóztattak. Az így éhezés szélére került örmények fellázadtak, akiket a hamidijék (kurdokból álló katonai